

Pričevanje - Matija Spudič

Rodil sem se leta 1937 v Zemunu kot »folksdojčer«, zato najprej malo zgodovine.

V sedemnajstem stoletju so poraženi Turki zapustili kraje v Panonski nižini. V naslednjih stoletjih so se tu naselila ljudstva od drugod, največ je bilo Madžarov in Nemcev. Banatske Nemce, Donauschwaben jim danes pravijo, je cesarica Marija Terezija v sedemnajstem stoletju naselila od Turkov izpraznjeno pokrajino in so torej tod živeli več kot dvesto let. Od tod izvira družina moje matere, Podonavski Nemci ali »Švabi«¹ po srbsko.

Vojvodina do Save je bila do prve svetovne vojne pod Avstroogrsko. Leta 1914 je izbruhnila prva svetovna vojna. V noči od petega na šesti september 1914 je srbska armada pod poveljstvom generala Bojovića prebila sremsko fronto in šestega septembra zavzela Zemun. Bežeča avstroogrška vojska je takrat mobilizirala kmete s konji, da so pomagali pri vleki težke artilerije. Med temi kmeti je bil tudi moj ded Peter Witner, ki je že prvi dan na fronti padel.

Stara mati je ostala sama s petimi otroki in kot vdova po avstroogrskem mobilizirancu ni dobila pokojnine od srbske države. Ded je bil furman in stara mati je njegovo obrt nadaljevala. Moja mati je bila takrat stara šest let in je morala iti služiti. Stara mati jo je dala k bogati družini za pesterno.

Šestega aprila 1941 je Hitler napadel Jugoslavijo in pri takratnem bombardiranju Beograda jo je skupila moja, takrat osemletna, sestra. Bomba ji je zdrobila nogo v kolku. Zdravniška pomoč je bila prepozna in neučinkovita, zato je bila ob nogo. Ded je bil prvi, sestra pa druga žrtev vojnega nasilja.

Leta 1941 je Zemun pripadal NDH (Neodvisni državi Hrvaški). Mojega očeta so iskali ustaši, verjetno bi ga mobilizirali, za to je pobegnil v Maribor, kjer so živeli njegovi starši. Avgusta istega leta smo ostala družina šli za njim, po pričevanju nekaterih so nas ustaške oblasti izselile. Sestri so na Štajerskem zdravniki rešili življenje, do smrti pa je nosila protezo, umetno nogo.

V Mariboru so očeta in dva njegova brata Nemci mobilizirali v Volkssturm, to je takrat bila nekakšna teritorialna obramba. Čakali so uniformirani doma, da jih vpokličejo. Proti koncu vojne sta strica prebegnila k partizanom, očeta pa so ujeli in ga poslali na prisilno delo, kopati protitankovske jarke nekam na Dravsko polje. Ti prisilni delavci so bili tudi talci in večino so Nemci pri umikanju postrelili. Oče je pripovedoval, da je skupino, v kateri je bil on, na noč umika izpustil nemški podoficir.

Mojo babico in tri tete, ki so do 1944 živele v Vojvodini, so Nemci pri umiku izselili, pri Linzu pa so padle v roke Rdeči armadi, ki jih je vrnila v Srbijo, kjer so potem do leta 1948 bile v taborišču pri Bački Topoli, kjer je babica tudi umrla. Nemci so v drugi svetovni vojni tu (Vojvodini) počenjali grozodejstva in ni nič čudnega, da je moral potem ta narod oditi. Danes svet ve, da niso bili vsi Nemci nacisti, toda kot vedno grehe politike plačajo mali ljudje.

Osvoboditev — maj 1945:

Po ulici, kjer smo stanovali, je pripeljal kamion z oboroženim spremstvom in od hiše do hiše pobiral »folksdojčere«, nemčurje in podobne sovražnike slovenskega (komunističnega) ljudstva. Pobrali smo lahko, kar smo lahko nesli in čez pol ure smo že bili na poti v koncentracijsko taborišče Strnišče pri Ptuju. »Šterntal« mu še danes pravim. Očeta so pobrali na delu in ga zvezanega prignali za nami. Človek slabe stvari, ki so se mu v življenju zgodile, podzavestno hoče potlačiti in pozabiti. Vedno pa to ne gre. Takrat sem imel osem let, ampak še danes si živo predstavljam dogodke iz tistih časov. Kričanje in preklinjanje poživiljenih vojakov, partizanov, oznovcev, udarcev s puškinimi kopiti po hrbtih ljudi, jok otrok. Pa smrad, ki je bil neprenehoma prisoten v taborišču. To je bila mešanica smradu po človeskem blatu, mrličih, razkužilu lizol, kloru, kuhanemu fižolu itd., to je duh smrti.

Ko tako danes gledam nazaj, spoznam, da se marsičesa spomnim iz mojega bivanja v taborišču. Spominjam se črnih barak, stražnih stolpov, brozge, ki smo ji rekli hrana, predvsem pa partizanov, kot smo rekli našim stražarjem, ki so se venomer režali. Tudi takrat, ko so prišli po mojo mrtvo enoletno sestrično (umrla je od griže) in jo v časopisni papir zavito odnesli na pokop. Spominjam se hišnega reda v taborišču. Mama in štirje otroci od leta in pol do dvanajst let smo bili še z eno tričlansko družino v baraki 12, osem ljudi v sobici 3x3m. Spali smo na golih tleh, ni bilo pogradov. Če je deževalo, je voda skozi tla prišla v sobo in takrat smo spali čepe kot kure. Starejši brat je imel petnajst let in je bil z očetom v strožjem oddelku, med odraslimi moškimi. Z njima ves čas v taborišču nismo imeli stika. Polivko, največkrat je to bil fižol v vodi, so prinesli v barako, ampak samo za doječe matere in otroke do sedmega leta. Jaz sem imel osem let in sem moral h kotlu v barako kuhinja. Sestra, ki je imela dvanajst let, je imela ta privilegij, da je lahko jedla v baraki 12. To pa zato, ker se ji je ob transportu polomila proteza in ves čas v taborišču sploh ni mogla hoditi. Zamislite si našo mamo, ki je ob dojenčku morala nositi še njo. Jaz, ki sem hodil v barako kuhinjo, pa sem, če sem imel srečo, lahko priskrbel še nekaj dodatne hrane. Stražarji so včasih bili tako dobri, da so nam otrokom dovolili, da smo iz smeti pri vojaški kuhinji nabrali krompirjeve olupke. Pa prav na debelo je bil lupljen, krompir. Vsak dan smo se morali postrojiti pred barakami, da so nas prešteli. Po več ur smo stali na poletnem soncu. Včasih so z lizolom razkuževali notranjost barak in takrat smo si zunaj obirali uši in stenice. Ko so bili ljudje od lakote in vročega sonca že v nekakšnem dremežu, pa je v veliko veselje in ob smehu partizanskih stražarjev priteknel fantič v partizanski uniformi, kakšnih dvanajst let je imel, in začel z brzostrelko streljati v zrak. Nastala je panika in vse je zdrvelo v barake. Ob tem so najslabotnejše pomendrali. Prišla sta ponavadi dva možakarja in z nekakšnimi garami odpeljala mrtve. Znotraj taborišča je bil še en posebno oddeljen prostor. Obdan je bil z dvojno bodečo žico, barake v njem pa so bile obrnjene tako, da na zunanjo stran ni bilo oken in vrat. Od tam so se ponoči slišali strašni kriki in udarci, proti jutru, še v temi, smo čuli brnenje motorjev, kamionov, ki so odpeljali. Preko dneva od tam ni bilo glasu. Verjetno so tja vsak dan vozili nove žrtve.

Septembra ali oktobra 1945 je prišlo v koncentracijskem taborišču »Šterntal« do velikega zasliševanja in verjetno tudi do selekcioniranja, kar naj bi bilo sojenje. Domnevam, da se je to zgodilo na pritisk zaveznikov in Mednarodnega rdečega križa. Predstavniki rdečega križa so bili namreč prisotni. Tiste, ki jim niso mogli dokazati sodelovanja z Nemci, so morali izpustiti. Mene je neki »tovariš« vprašal, kaj je bil moj oče med vojno. Odgovoril sem mu, da je bil tišler, to je

mizar. Zakaj to omenjam? Metode komunistov so bile do pičice enake nacističnim in fašističnim. Iz otroka izvleči, da bi izdajal starše. Zaslíševanje smo srečno prestali in smo šli v tisto vrsto, ki jo je čakala svoboda. Ono drugo vrsto so zgnali na kamione in so jih odpeljali. Med njimi je bil očetov bratranec Ludvik Volavšek. Baje je bil kulturbundovec. Nikoli več nismo slišali zanj. Mi iz srečne vrste smo šli na vlak, ki nas je čakal pred samim vhodom v »Šterntal«. Ne bom pozabil prelepega jesenskega večera, tako zlatordeče je zahajalo sonce, ko se je to zgodilo. Potem pa gostija, ki so nam jo pripravili sosedge v hiši na Koroški cesti 26 v Mariboru. Nikoli več nisem okusil boljše hrane, kot je bila tista prežganka z žvrkljanimi jajci in nadrobljenim starim kruhom. (ajnpren župa). »Na svobodi« nas ni čakalo prav lepo življenje. Očetu so podržavili malo mizarsko delavnico, ki jo je imel skupaj še z dvema drugimi. Za šefa so jim dali bivšega partizanskega oficirja, oznovca. Oče ni hotel ostati tam in je delal na črno, to pa je bilo isto, kot če bi bil nezaposlen. Če nisi »delal«, nisi imel pravice do živilskih kart. Tako smo živeli samo od lahkih živilskih kart, ki smo jih prejemale ostala družina. Pa še nekaj je bilo. Tistim, ki so jih iz taborišča izpustili, so pod pretnjo ponovnega zapora, verjetno tudi pod pretnjo smrti, zabičali, da o taborišču zunaj ne smejo govoriti. Lahko si mislite, da so ti ljudje potem bili pod stalno kontrolo Ozne. To je veliko breme za preprostega človeka. Moj oče ni imel močnega značaja, rekli bi, da se nikoli ni upal udariti po mizi. Vse skupaj ga je zlomilo in se je vdal alkoholu. To je bila kaplja čez rob, družina je propadala, živeli smo v velikem pomanjkanju. Sam sem prebolel nič koliko otroških bolezni, pljučnic in nazadnje sem dobil tuberkulozo. Pri šestnajstih letih sem bil operiran. V penzijo sem šel kot računovodja, po poklicu pa sem pravnik. Študiral sem ob delu in sem kar ostal tam, kjer sem delal do diplome. Nekaj drugega je to, kar ti da življenjska šola. Iz tega potegneš nauke, načela in se ti izoblikuje značaj.

Moja načela so: Nestori nikomur tega, kar tudi sam ne bi hotel, da se zgodi tebi; Ne podleži nobeni politiki, kajti politika je kot prisilni jopič. Vsak politik misli, da ima edino on prav in to potem vsiljuje drugim. Vsi naši politiki so najprej sami sebi namen, šele potem ljudstvu. Poštenjaki med politiki so izjeme.

Dokler nasprotna bregova v Sloveniji, desni in levi, ne bosta priznala vsak svojo zмотo, priznala tudi nasprotni strani njen prav, tako dolgo ne bo sprave.

Kosti, ki jih zdaj izkopavajo, so bili nekoč ljudje. Imeli so enake želje, potrebe, ljubezni kot mi živi. Na žalost niso imeli sreče. Sedaj se samo ocenjuje ali ugotavlja, ali so bili to naši ali vaši. Bili so ljudje. Mar nihče ne sprevidi, da taka delitev ljudi pelje narod v propad. Prostovoljno smo se odločili, da bomo živeli v skupni državi. Država je kot zakonska skupnost. Če se v zakonu mož in žena prepirata, to pelje v razvezo. Potem priskoči še sosed in ti spridi ženo....? ali ni podobno s Slovenijo in sosedo, pa najsi je to Italija, Avstrija ali Hrvaška. Kjer se prepirata dva, tretji dobiček ima!